

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΕΛΙΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟ-ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ*

Υ Π Ο

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΜΙΡΗ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου—'Ακαδημαϊκοῦ

Ὁ μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας θεολογικὸς διάλογος συνεπλήρωσεν ἑκατονταετίαν ὄλην ἀπὸ τοῦ συνελθόντος ἐν Βόννῃ κατ' Αὐγούστον τοῦ 1874 πρώτου συνεδρίου Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν θεολόγων μέχρι τῆς τελευταίας διασκέψεως ἐν Mogschach τῆς Ἑλβετίας κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1974 τῆς ὑποεπιτροπῆς τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν εἰρημένων Ἐκκλησιῶν. Συμπίπτει δὲ ἡ ἑκατονταετία αὕτη τοῦ ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου πρὸς τὴν πρώτην ἑκατονταετίαν τῆς λειτουργίας τῆς Χριστοκαθολικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βέρνης, τὸ ἰωβηλαῖον τῆς ὁποίας ἐωρτάσθη τῇ 11 Δεκεμβρίου 1974 ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ θεολογικῶς¹. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ λοιπὸν ταύτῃ ἐξεφωνήθη ἐν Βέρνην ἡ παροῦσα ὁμιλία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπιχειρεῖται σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἀνελιξεως τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν κατὰ τὴν διαρρεύσαν ἑκατονταετίαν.

Γενικῶς δέον νὰ παρατηρηθῇ ἐκ προοιμίου, ὅτι ὁ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς διεξαγόμενος θεολογικὸς διάλογος τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης ἐντάσσεται εἰς τὸ γενικώτερον ἀνοιγμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, τὸ ὅποῖον ἐπρα-

* Λεχθεῖσα ἐν τῇ Χριστοκαθολικῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βέρνης τῇ 10 Δεκεμβρίου 1974, διαρκούντος τοῦ διπλοῦ ἑορτασμοῦ τῆς τε ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς καὶ τῆς 140ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ὁποίου ἀνηγορεύθη ὁ ὁμιλητῆς (μετ' ἄλλων πέντε ἄλλοεθνῶν καθηγητῶν διαφόρων εἰδικότητων) ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βέρνης.

1. Βλέπ: Zur Gründung und zur Geschichte der Fakultät, ἐν: Hundert Jahre Christkatholisch-theologische Fakultät der Universität Bern, Beiheft zur «Internationalen Kirchlichen Zeitschrift» 64 (1974), 4 Heft, σ. 2 ἐξ., 13 ἐξ.

γματοποιήθη ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ δὴ πρῶτον διὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ ΙΙΙ, ὅστις, γράφων ἐγκυκλίως πρὸς τὰς Αὐτοκεφάλους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας κατὰ τὰ ἔτη 1902 καὶ 1904, ἀπεφάνθη περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὅτι «οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τῶν ἐν τῇ Δύσει χριστιανῶν τό γε νῦν τούτους μάλιστα ἐγγίζειν λέγων τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ· τούτου ἕνεκα πάσῃ δυνάμει συναντιληπτέον αὐτοῖς, καλὸν καὶ θεοφιλῆ ἀγῶνα ἀγωνιζομένοις»². Ἐπηκολούθησε τὸ περίφημον Διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ ἔτους 1920 «πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, μὴ λογιζομένας ὡς ξένας καὶ ἀλλοτρίας, ἀλλ' ὡς συγγενεῖς καὶ οἰκείας ἐν Χριστῷ καὶ «συγκληρονόμους καὶ συσώμους τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Χριστῷ» (Ἐφ. 3,6)³. Ὡς γνωστόν, τὸ Διάγγελμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ συμμετέσχεν αὕτη εἰς τὰ ἕκτοτε συγκροτηθέντα διαχριστιανικὰ συνέδρια ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ μετέπειτα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν, καὶ ἄρα καὶ μετὰ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐπισημότερον ἤρχισε πανορθόδοξο ἀποφάσει ἢ προπαρασκευῇ τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου εἰσαχθέντος νέου θεσμοῦ τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ὧν αἱ μὲν τρεῖς πρῶται συνῆλθον ἐν Ρόδῳ κατὰ τὰ ἔτη ἀντιστοίχως 1961, 1963 καὶ 1964, ἡ δὲ τετάρτη ἐν Γενεύῃ κατὰ τὸ 1968. Οὕτως ἐν μὲν τῇ Α' Πανορθόδοξῳ Διασκέψει ἀπεφασίσθη ἡ «μελέτη τῶν τρόπων προσεγγίσεως καὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν προοπτικῇ πανορθόδοξῳ» καὶ ἡ προπαρασκευῇ θεολογικοῦ μετ' αὐτῶν διαλόγου⁴, ἐν δὲ τῇ Γ' διεκηρύχθη, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία «ἐπιθυμεῖ πάντοτε τὰς μεθ' ἄλλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν ἀγαθὰς σχέσεις ἐπ' οἰκοδομῇ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ μιᾷ, ἀγίᾳ, καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ ρῆμα Αὐτοῦ «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν»⁵. Τέλος ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισε τὴν προώθησιν τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰδικώτερον μετὰ τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Παλαιοκαθολικῆς, τῆς Ἀγγλικανικῆς, τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας⁶.

2. Βλέπ.: Ἰ ω . Κ α ρ μ ῖ ρ η , Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Graz 1968, τ. ΙΙ², σ. 1034 ἐξ., 1042.

3. Αὐτόθι, σ. 1056 ἐξ.

4. Αὐτόθι, σ. 1082-1083. Ἰ ω . Κ α ρ μ ῖ ρ η , Ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ῥόδου, Ἀθῆναι 1961, σ. 17-18.

5. Μνημεῖα, αὐτόθι, σ. 1089.

6. Ἰ ω . Κ α ρ μ ῖ ρ η , Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις, Ἀθῆναι 1968, σ. 38-45, ὡς καὶ ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 45 (1968) 433,

Εἰδικῶς ὁ ἐνδιαφέρων ἡμᾶς ἐνταῦθα ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικός διάλογος διήλθε διὰ τεσσάρων φάσεων⁷, αἵτινες ἐκορυφώθησαν ἡ μὲν πρώτη εἰς τὰ διαχριστιανικά συνέδρια τῶν ἐτῶν 1874-1875 ἐν Βόννῃ, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν θεολογικὴν ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Πετροπόλεως καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ῥοττερντάμης κατὰ τὰ ἔτη 1893-1913 καὶ εἰς τὴν δῆλωσιν τῆς Οὐτρέχτης τοῦ 1889, ἡ τρίτη εἰς τὴν συνδιάσκεψιν Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν θεολόγων ἐν Βόννῃ τῷ 1931 καὶ ἡ τετάρτη, ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς Α' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τοῦ 1961, συνεχίζεται ἔκτοτε⁸.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς π ρ ὶ τ η ς φ ἄ σ ε ω ς, ἥτις, κυρίως εἰπεῖν, ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου συνεδρίου τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν Μονάχῳ ἐν ἔτει 1871, ἐν τῷ ὅποιῳ διεκλήρυξαν οὗτοι: «Ἐλπίζομεν εἰς ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας, ὧν ὁ χωρισμὸς ἐγένετο ἄνευ ἀναγκαίων αἰτιῶν καὶ στηρίζεται οὐκ ἐπὶ ἀσυμβιβάστων δογματικῶν διαφορῶν»⁹. Ἐπεκαλέσθησαν δὲ ἐξ ἀρχῆς οἱ Παλαιοκαθολικοὶ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, διακηρύξαντες ἐμμονὴν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῇ καθόλου παραδόσει αὐτῆς. Ἄλλ' ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη, «ὅστις ἐπικαλεῖται τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, τοποθετεῖται οὕτως αὐτομάτως παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς Ὁρθοδοξίας»¹⁰, ἥτις ἀκριβῶς

7. Πρβλ. καὶ W. Küppers, Stand und Perspektiven des altkatholisch-orthodoxen Dialogs, ἐν «Internationale Kirchliche Zeitschrift» 62 (1972) 91 ἐξ.

8. Λεπτομερῆ χρονολογικὴν καὶ βιβλιογραφικὴν ἐπισκόπησιν τῶν ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικῶν σχέσεων καὶ φιλενωτικῶν διαπραγματεύσεων ἐδημοσίευσεν ὁ Ch. r. O e y e n ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 57 (1967) 29-51: Chronologisch — bibliographische Übersicht der Unionsverhandlungen zwischen der orthodoxen Kirche des Ostens und der altkatholischen Kirche der Utrechter Union.

9. Βλέπ. W. Herzog, Dokumente zu den Unionsbestrebungen des Altkatholizismus, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 15 (1925) 4. C. B. Moss, The Old Catholic Movement, London 1964, σ. 235. U. Küry, Die Altkatholische Kirche, ihre Geschichte, ihre Lehre, ihre Anliegen, Stuttgart 1966, σ. 66, 389. Πρβλ. καὶ παρατήρησιν τοῦ Ch. r. O e y e n, αὐτόθι σ. 31: «Die Hoffnung auf eine Wiedervereinigung wird in den Beschlüssen ausgedrückt», ὡς καὶ U. Küry, Zum gegenwertigen Stand der orthodox-altkatholischen Beziehungen, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 59 (1969) 89: «Immer wieder hat die Altkatholische Kirche ihren Willen zur Verständigung mit der Orthodoxen Kirche bekundet, der sie von Anfang an grosse Verehrung und Liebe entgegenbrachte und von der sie in ihrem schweren Kampf um die Wiederherstellung der alten katholischen Wahrheit im Westen kirchliche Hilfe erhoffte».

10. W. Küppers, ἐν ὅ' ἀν., σ. 91. Πρβλ. καὶ W. Krahl, Ökumenischer Katholizismus, Bonn 1970, σ. 85: «Ungebrochene Fortsetzung der Alten Ungeteilten Kirche. Im allgemeinen ist die morgenländische Kirche da stehen geblieben, wo sie sich zu der Zeit befand, als noch beide Hälften der Christenheit sich wechselseitig anerkannten. In ihrem Schosse haben seitdem keine grossen oder tiefgreifenden Lehrstreitigkeiten stattgefunden und war also auch ein Bedürfnis zu dogmatischen Ent-

συνεχίζει κατ' ἀδιάκοπον διαδοχὴν καὶ οὐσίαν τὴν ἀρχαίαν ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν, τηροῦσα ἀναλλοίωτον καὶ ἀπαραμειώτον τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὸ πολίτευμα ἐκείνης. Πράγματι ἡ ὑπὸ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπόρριψις τῶν παπικῶν δογμάτων τῆς Α' Βατικανείου Συνόδου καὶ ἄλλων λατινικῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν καὶ ἡ καθόλου τοποθέτησις αὐτῆς ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ ἡ ἀναφορὰ αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἡνωμένην Ἐκκλησίαν ἔφερον αὐτομάτως αὐτὴν ἐγγύτατα πρὸς τὴν ἔκπαλαι ἀπορριψάσαν τὰς λατινικὰς καινοτομίας πρεσβυγενῆ Ὀρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὅθεν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν ἔνωσιν αὐτῶν μετὰ τῶν Ὀρθόδοξων, ἱκανὰς κατέβαλλον προσπάθειάς πρὸς ἐπίτευξιν ταύτης. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων προσεκάλουν τοὺς Ὀρθόδοξους εἰς τὰ ἑαυτῶν συνέδρια, ἐξ ὧν παρέστησαν Ῥώσοι θεολόγοι εἰς τὸ πρῶτον ἐν Μονάχῳ τοῦ 1871 καὶ εἰς τὸ δευτέρον ἐν Κολωνίᾳ τοῦ 1872 συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἡδυνήθησαν νὰ παραστῶσι καὶ οἱ ὁμοίως προσκληθέντες Ἕλληνες. Ἄλλ' εἰς τὰ ἐπακολούθησαντα παλαιοκαθολικὰ συνέδρια παρέστησαν ἱκανοὶ Ἕλληνες, Ῥῶσοι καὶ ἄλλοι Ὀρθόδοξοι θεολόγοι, ὡς π.χ. εἰς τὰ συνέδρια ἐν Βόννῃ (1874-1875), Κολωνίᾳ (1890), Λουκέρνη (1892), Ῥοττερντάμῃ (1894), Βιέννῃ (1897), Βόννῃ (1931), καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα συνέδρια μέχρι τοῦ παρόντος.

Ἐν πρώτοις δέον νὰ ἀπασχολήσωσιν ἡμᾶς τὰ δύο διαχριστιανικοῦ χαρακτῆρος συνέδρια τῆς Βόννης κατὰ τὰ ἔτη 1874-1875, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβον μέρος Παλαιοκαθολικοὶ, Ὀρθόδοξοι, Ἀγγλικανοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς Διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων ἄρχεται ὁ κυρίως ὀρθόδοξο-παλαιοκαθολικὸς θεολογικὸς διάλογος¹¹. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτων συνεζητήθησαν τὰ ἐπόμενα 14 θέματα: 1. "Ὅτι τὰ ἀπόκρυφα ἢ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν κανονικότητα πρὸς τὰ βιβλία τοῦ ἑβραϊκοῦ κανόνο. 2. "Ὅτι οὐδεμία μετάφρασις τῆς ἀγίας Γραφῆς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ἀνωτέραν ἀθθεντίαν τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. 3. "Ὅτι δὲν ἀπαγορεύεται ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. 4. "Ὅτι ἡ θεία Λειτουργία πρέπει νὰ τελῆται εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ. 5. "Ὅτι «πίστις ἐνεργουμένη δι' ἀγάπης» εἶναι ὁ ὅρος τῆς δικαιοσύνης. 6. "Ὅτι ἡ σωτηρία

scheidungen nicht gegeben. Ihre Theologie ist ganz patristisch und traditionell geblieben, ruhend auf den Schriften der Kirchenväter bis zum 7. Jahrhundert und im Grunde schon mit dem Werke des Johann von Damaskus im 8. Jahrhundert abgeschlossen».

11. Βλέπ. Ζ. Ρ ὠ σ η, "Ἐκθεσις τῶν γενομένων ἐν ταῖς ἐν Βόννῃ γενομέναις συνελεύσεσι περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 1875 πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1876. Ν. Δ α μ α λ ἄ, "Ἐκθεσις πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον περὶ τῶν ἐν Βόννῃ πεπραγμένων καὶ κρίσεως περὶ αὐτῶν, Ἀθῆναι 1875. F. H. R e u s c h, Bericht über die vom 10. bis 16. August 1875 zu Bonn gehaltenen Unions-Konferenzen, Bonn 1875. J. O v e r b e c k, Die Bonner Unions-Konferenzen, Halle 1876.

δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἀξιομισθιῶν (*merita de condigno*),¹² διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ σύγκρισις μεταξύ τῆς ἀπέρου ἀξίας τῆς σωτηρίας, τῆς ὑπεσχήμενης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς πεπερασμένης ἀξίας τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων. 7. Ὅτι ἀπορριπτέα τυγχάνει ἡ διδασκαλία περὶ τῶν ὑπεράκτων ἔργων καὶ τοῦ ταμείου τῶν περισσεουσῶν ἀξιομισθιῶν τῶν Ἀγίων. 8. Ὅτι ὁ ἀριθμὸς 7 τῶν Μυστηρίων καθωρίσθη οὐχὶ ὡς ἀποστολικὴ παράδοσις, ἀλλ' ὡς θεολογικὴ θεώρησις τοῦ ἰβ' αἰῶνος, καὶ ὅτι τὰ δύο μυστήρια: Βάπτισμα καὶ θεία Εὐχαριστία εἶναι κύρια. 9. Ὅτι ἀποδεκτὴ εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱεραῆς Παραδόσεως ὡς πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. 10. Ὅτι ἀπορρίπτεται ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου. 11. Ὅτι ἡ Ἐξομολόγησις ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν πρωτόγονον Ἐκκλησίαν καὶ δέον νὰ διακρατηθῇ. 12. Ὅτι ἀπορρίπτονται αἱ λατινικαὶ Ἀφέσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποινῶν. 13. Ὅτι τὰ Μνημόσυνα ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν τῶν εἰς τὴν πρωτόγονον Ἐκκλησίαν καὶ δέον νὰ διακρατηθῶσιν. 14. Ὅτι ἡ θεία Εὐχαριστία θεωρητέα ὡς ἐξιλαστήριος θυσία καὶ ὡς ἱερὸν δεῖπνον. Τέλος ἀπερρίφθησαν τὰ παπικὰ δόγματα τῆς Α' Βατικανείου Συνόδου καὶ αἱ ἀντίθετοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἑτεροδιδασκαλαίαι τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ συνεδρίῳ τῆς Βόννης (1875) συνεζητήθη καὶ ἐμελετήθη σοβαρῶς μόνον τὸ δόγμα περὶ τῆς ἐκπορεύσεως «καὶ ἐκ τοῦ Ἰιοῦ» τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Οἱ παραστάντες θεολόγοι συνεφώνησαν ἐπὶ ἐνὸς κειμένου, θεωρηθέντος ἱστορικῆς σημασίας καὶ περιλαμβάνοντος εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος τέσσαρας γενικὰς προτάσεις, ἐξ ὧν αἱ τρεῖς συνδέονται πρὸς τὴν περὶ Ἀγίου Πνεύματος διδασκαλίαν, εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἐξ προτάσεις, ἐξαγομένας ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος διδασκαλίας τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Οὕτως ἅπαντες συνεφώνησαν ἐπὶ τῆς ἀντικανονικότητος («οὐ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον») τῆς γενομένης εἰς τὸ Σύμβολον προσθήκης τοῦ *Filioque* καὶ ἐπὶ τῆς συναφοῦς διδασκαλίας τῶν Πατέρων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, ἀπορρίψαντες ἅμα πᾶσαν ἔννοιαν ἢ ἔκφρασιν ἐξυπονοοῦσαν δύο ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι αἰτίας ἢ ἀρχάς. Ἐντεῦθεν ἀπεδέχθησαν τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὅτι «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Ἰιοῦ». Κατόπιν τῆς συμφωνίας ταύτης οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὑπεσχέθησαν τὴν ἀπάλειψιν τῆς προσθήκης τοῦ *Filioque* ἐκ τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς πίστεως¹². Μὴ δυνάμενοι ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν βαθύτερον καὶ πληρέστερον τὸ ἔργον τῶν θεολογικῶν συνεδρίων τῆς Βόννης κατὰ τὰ ἔτη 1874 καὶ 1875, περιοριζόμεθα νὰ παρατη-

12. Ἰ. ω. Κ α ρ μ ἰ ρ η, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, Ἀθῆναι 1966, τεῦχος I, σ. 13-14. Πρβλ. καὶ J. L a n g e n, Die Trinitarische Lehrdifferenz zwischen der abendländischen und morgenländischen Kirche, Bonn 1876. W. K a h l e, Westliche Orthodoxie. Leben und Ziele Julian Joseph Overbecks. Leyden — Köln 1968.

ρήσωμεν μόνον, ὅτι ταῦτα ἀπετέλεσαν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ τῆς ἀρχαιοτάτης Ἐκκλησίας τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῆς νεωτάτης τῶν Παλαιοκαθολικῶν, χαρακτηρισθέντα ὡς ἀξιομίμητον ὑπόδειγμα καὶ τῶν μεταγενεστέρων διεκκλησιαστικῶν συνεδρίων καὶ σχέσεων γενικώτερον¹³.

Ἡ δευτέρα φάσις καλύπτει τὴν εἰκοσαετίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1893 μέχρι τοῦ 1913, καθ' ἣν διεξήχθη ἐπιστολιμαῖος θεολογικὸς διάλογος μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Πετρούπολεως καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ῥοττερντάμης, δι' οὗ διηυκρινίσθησαν ἱκανὰ σημεῖα τῆς διδασκαλίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καὶ μάλιστα τὰ περὶ τοῦ Filioque, τῆς θείας Εὐχαριστίας, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς κανονικότητος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐτρέχτης, τῆς διακρίσεως μεταξὺ τοῦ οἰκουμενικοῦ δόγματος καὶ τῆς θεολογικῆς γνώμης, ὡς καὶ τῶν κανονικῶν καὶ τῶν λειτουργικῶν διαφορῶν. Οὕτως ἡ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας διορισθεῖσα ἐν ἔτει 1892 Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Πετρούπολεως ἐπὶ τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὑπέβαλε τὸ ἐπόμενον ἔτος 1893 σχετικὴν ἐκθεσιν πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, κοινοποιηθεῖσα τῷ 1894 καὶ πρὸς τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς ἐπισκόπους τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, ὡς καὶ πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ὑπὸ τοῦ τρίτου διεθνοῦς συνεδρίου τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν Ῥοττερντάμῃ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐξονομασθεῖσα Παλαιοκαθολικὴ Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ῥοττερντάμης ἀπῆντησε τῷ 1896 πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Πετρούπολεως, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀντηλλάγησαν ἐπιστολιμαῖαι θεολογικαὶ ἐκθέσεις καὶ ἀποκρίσεις καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1897, 1898, 1906, 1907, 1908 καὶ 1913¹⁴. Ἡ τελευταία ἀπὸ 10.9.1913 ἀπάντησις τῆς

13. Κατὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπον A. R i n k e l, «diese Konferenzen waren keine altkatholischen Kongresse; es waren vielmehr die ersten ökumenischen Konferenzen der neuen Zeit, Zusammenkünfte von Theologen verschiedener Kirchen, mit dem ausdrücklichen Zweck, den Weg zur Wiedervereinigung auszufinden und anzubahnen... Die Bonner Unionskonferenzen sind ein Vorbild für die spätere ökumenische Arbeit geblieben und eine erstrangige Quelle für den tiefen wissenschaftlichen Kontakt zwischen der Orthodoxie und den altkatholischen und anglikanischen Kirchen». (Orthodox und Altkatholisch, ἐν Festschrift: Εὐχαριστήριον εἰς καθηγῆτὴν Α. Ἀλ-βιζᾶτον, Ἀθήναι 1958, σ. 2-3, ὡς καὶ ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 48 (1958) 3. Βλέπ. καὶ W. K r a h l, μν. ε., σ. 166: «Es wären dies seit Jahrhunderten die ersten grossen internationalen Theologischen Unionskonferenzen von Vertretern der Ost- und Westkirchen, die sich im Geiste der Verständigung mit der Glaubenslehre und Kirchenordnung im Hinblick auf die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen befassten und ein grosses Mass an Übereinstimmungen erreichten».

14. Βλέπ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ἐτῶν 1896, φύλ. 31 ἐξ., 1897 σ. 35 ἐξ., 339 ἐξ., 1899 σ. 18 ἐξ. «Revue internationale de Théologie» 5 (1897) 1-7,7 (1899) 1-11. Πρβλ. καὶ Φ. Β α φ ε ἰ δ ο υ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἄ-

Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν ὁμοίαν ἀπὸ 9.3.1908 τῆς Παλαιοκαθολικῆς, ἥτις κατεκλείετο διὰ τῆς διαβεβαιώσεως ἐξ ὀνόματος τῆς Ρωσικῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅτι «ἡ Ἐπιτροπὴ ἐλπίζει, ὅτι ἡ ἀπὸ μακροῦ ἐπιποθουμένη ἐκκλησιαστικὴ ἔνωσις προσεγγίζει νῦν εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς», ἐκρίθη προσφάτως ἀπὸ παλαιοκαθολικῆς πλευρᾶς, ὡς κοῦδὲν τὸ μὴ δυνάμενον νὰ γίνῃ δεκτὸν ἐκ μέρους τῶν Παλαιοκαθολικῶν θεολόγων περιέχουσα»¹⁵. Ἀλλὰ τῷ 1914 διεκόπη ὁ ἀπὸ τοῦ 1874 διεξαγόμενος θεολογικὸς διάλογος μεταξὺ Ὁρθόδοξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν συνεπείᾳ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Καὶ ἀνενέωσε μὲν τὴν πρὸς τὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Πετροπόλεως ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐντολὴν ἡ ἐν ἔτει 1918 συγκροτηθεῖσα Ῥωσικὴ Σύνοδος, ἀλλ' ἡ ἐκραγεῖσα Ῥωσικὴ ἐπανάστασις ἀνεκοψε τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀξιοσημεῖωτον ὅμως εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν περιόδον ταύτην ἐξεδόθησαν καὶ τὰ δύο μνημονευθέντα, ὡς ἐνδιαφέροντα τὰς σχέσεις καὶ τὸν διάλογον τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιῶν κείμενα, ἧτοι ἔνθεν μὲν ἡ Παλαιοκαθολικὴ δῆλωσις τῆς Οὐτρέχτης (1889)¹⁶, ἔνθεν δὲ δύο ἐγκύκλιοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' μετὰ τῶν ἀπαντήσεων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν¹⁷.

λεξάνδρεια 1928, τ. III, σ. 135 ἐξ. Μάξιμου Σάρδεων, Παλαιοκαθολικισμὸς καὶ Ὁρθοδοξία, Ἀθῆναι 1966, σ. 137 ἐξ., 161 ἐξ.

15. U. Küry, Die letzte Antwort der orthodoxen Petersburger Kommission an die altkatholische Rotterdamer Kommission, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 58 (1968) 29-47. 81. Συναφῶς βλέπ. καὶ S. Zankow, Beziehungen zwischen Altkatholiken und Orthodoxen, ἐν IKZ 52 (1962) 28: «Die hl. Synode nahm die Vorschläge der Petersburger Kommission freundlich zum Studium entgegen, was aus dem Brief der Kanzlei der hl. Synode an A. Kirejev, von 15. März 1910, Nr. 2873, hervorgeht, in welchem gesagt wird, dass die hl. Synode «bereit ist, das ihrige dazu beizutragen, damit die Arbeit der Kommission zu einem erfolgreichen Ende geführt werde». Καὶ κατὰ τὸν Μάξιμου Σάρδεων, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐπιτροπὴ, «φρονοῦσα ὅτι μὴ τοιαύτη συμφωνία, ἐν ἀμοιβαίᾳ κατανοήσει, θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἱκανή, ὅπως προωθήσῃ τὸ ζήτημα τῆς προσεγγίσεως καὶ τῆς ποθουμένης ἐνώσεως, ὑπέβαλε τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας τὴν εἰσήγησιν, ὅπως θεωρήσῃ εὐκαιρον τὴν στιγμὴν εἰς προώθησιν, ἔστω καὶ κατὰ ἐν μόνον βῆμα, τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν προσεγγίσεως καὶ ἐνώσεως. Καίτοι ἡ εἰσήγησις αὕτη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένετο κατ' ἀρχὴν δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐκρίνετο, ἐν τούτοις, ἀπαραίτητος, πρὸς ὀριστικὴν περάτωσιν τῶν συζητήσεων, μίᾳ ἀκριβεστερά τοποθέτησι τῆς περὶ θείας Εὐχαριστίας διδασκαλίας καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν χειροτονιῶν τῆς Οὐτρέχτης» (μν. ἔ., σ. 146).

16. Ἰω. Καρμίρη, αὐτόθι, σ. 21-22. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμὸς, τεύχ. I, σ. 15-17.

17. Ἡ περὶ τῶν σχέσεων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ περὶ ἄλλων γενικῶν ζητημάτων πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος τοῦ 1902, αἰ εἰς αὐτὴν ἀπαντήσεις τῶν ἁγίων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἀνταπάντησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, Κωνσταντινούπολις 1904. Παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα..., τ. II², σ. 1034-1044. Πρβλ. καί: Αἱ ἀπαντήσεις τῶν Αὐτοκεφάλων

᾽Ωσαύτως ἀξιοσημείωτον ἐνταῦθα εἶναι, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ Filioque, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε σοβαρῶς τὸν θεολογικὸν διάλογον καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1875 καὶ ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ μεταξὺ τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Πετροπόλεως καὶ τῆς Ῥοττερντάμης, φαίνεται ἀγόμενον νῦν πρὸς τὴν λύσιν του, ὥστε ἴσως δὲν θέλει ἀπασχολήσει πλέον τὸν περαιτέρω ὀρθοδόξο-παλαιοκαθολικὸν θεολογικὸν διάλογον, κατόπιν τῆς ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1969 «Δηλώσεως τῆς Διεθνοῦς Παλαιοκαθολικῆς Ἐπισκοπικῆς Συνελεύσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Filioque», «ἥτις ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Δηλώσεως τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Πετροπόλεως τοῦ ἔτους 1912»¹⁸. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπισήμου ταύτης παλαιοκαθολικῆς Δηλώσεως ὑποστηρίζεται, ὅτι «διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque ἐγένετο ἐν τῇ Δύσει ἀλλοίωσις τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως», καὶ ὅτι «τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν παρεισήχθη τὸ Filioque εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξεν ἀντικανονικόν. Συμφώνως πρὸς τὴν πεποίθησιν ταύτην ἀπεμάκρυναν σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου τὸ Filioque ἐκ τοῦ ἐπισήμου καὶ μόνου ἐπιτρεπομένου Συμβόλου τῆς πίστεως πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῆς ἐνώσεως τῆς Οὐτρέχτης (αἱ Ἐκκλησίαι ἐν Ὀλλανδίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Αὐστρίᾳ, Γιουγκοσλαβίᾳ, Πολωνίᾳ, Τσεχοσλοβακίᾳ καὶ Ἀμερικῇ) δι' ἐπισήμων ἀποφάσεων τῆς Ἱεραρχίας αὐτῶν». Εἶτα δὲ ὁμολογεῖται, ὅτι καὶ ἡ ἀγία Γραφή καὶ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (381) διδάσκουσιν, ὅτι «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται (Ἰωάν. 15,26)... Ἡ δὲ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία παρεδέχθη ἀείποτε τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς ἰδίαν ἑαυτῆς, καὶ ἀπέδωκεν αὐτῇ τὸν ὕψιστον βαθμὸν δογματικῆς αὐθεντίας. Περαιτέρω πιστεύομεν σταθερῶς, ὅτι ἐν τῇ παναγιωτάτῃ Τριάδι ὑπάρχει μόνον μία ἀρχὴ καὶ μία πηγὴ, ἥτοι ὁ Πατὴρ. Ἀποδεχόμεθα τὴν διατύπωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ μόνου τοῦ Πατρὸς», ἐὰν προστεθῇ, ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ Πατὴρ ἀποτελεῖ τὴν αἰτίαν καὶ πηγὴν τῆς Θεότητος». Τέλος ἐκφράζεται ἡ πεποίθησις, ὅτι «ἐπὶ τοῦ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἄρθρου τῆς πίστεως ὑφίσταται πλήρης συμφωνία καθ' ἅπαντα τὰ οὐσιώδη δογματικὰ σημεῖα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὀρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς»¹⁹.

¹⁸ Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐγκύκλιον καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοί, ἐν: «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» 24 (1904) 59-60.

18. W. K ü p p e r s, μν.ξ., σ. 101, ἐνθα προστίθεται: «Wir sind überzeugt, dass damit in dieser Frage abschliessend eine vollständige Übereinstimmung zwischen Alt-katholiken und Orthodoxen erzielt ist».

19. «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 61 (1971) 69-70. W. K r a h l, μν.ξ., σ. 158-159. Ἰ ω. Κ α ρ μ ῖ ρ η, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τευχ. IV. Ἡ Γ' Διάσκεψις τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, Ἀθῆναι 1972, σ. 16-17. Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω ἐπισήμου διακηρύξεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ ὁ

Κατὰ τὴν τρίτην φάσιν, μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, ἐπανελήφθησαν αἱ μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν θεολόγων ἐπαφαί ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως²⁰, ἀποκορυφωθεῖσαι εἰς τὴν συνδιάσκεψιν αὐτῶν ἐν Βόννῃ τῷ 1931. Κατ' αὐτὴν συνεζητήθησαν τὰ ἐπόμενα 13 θέματα: 1. Μνημεῖα τῆς διδασκαλίας τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, 2. Σύμβολα, 3. Ἱερά Παράδοσις, 4. Κανὼν τῆς ἁγίας Γραφῆς, 5. Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, 6. Γάμος τῶν Κληρικῶν, 7. Ἦθη καὶ νόμιμα, 8. Ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου Ἐκκλησία, 9. Μυστήρια, 10. Ἐσχατολογία, 11. Προσκύνησις, ἱεραὶ εἰκόνες, Λειψανα, 12. Νηστεία, 13. Ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Οὕτω 1. κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ πρώτου θέματος οἱ Παλαιοκαθολικοὶ παρέπεμψαν τοὺς Ὁρθοδόξους εἰς τὴν δῆλωσιν τῆς Οὐτρέχτης, τὰς παλαιοκαθολικὰς κατηχήσεις καὶ τὰ λειτουργικὰ αὐτῶν βιβλία, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν τῶν συζητήσεων. «Τὸ συμπέρασμα ἦτο, ὅτι πᾶσαι αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι γίνονται ἀποδεκταί. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Τοπικῶν Συνόδων ἀναγνωρίζονται ὡς ἰσοδύναμοι ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἂν αἱ ἀποφάσεις αὐταὶ ἔτυχον, κατόπιν, τῆς ἐγκρίσεως Οἰκουμενικῶν Συνόδων». Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον τῆς δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης προσέθεσαν τὸν ἀριθμὸν 7 εἰς τὴν φράσιν «Οἰκουμενικῶν Συνόδων». 2. Ὡς ἐπίσημον Σύμβολον ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως τὸ τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως (ἄνευ τῆς προσθήκης), τὸ δὲ Ἀποστολικὸν ὡς σύμβολον βαπτίσματος. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐδήλωσαν, ὅτι ἡ προσθήκη ἐξεβλήθη ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὀλλανδίας καὶ Ἑλβετίας, καὶ ὅτι τοῦτο θὰ ἐγίνετο καὶ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν Γερμανίας καὶ Αὐστρίας. 3. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὀρίζουσι τὴν Παράδοσιν ὡς ἐξῆς: «Παράδοσις εἶναι διασάφησις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἁγίας Γραφῆς διὰ τῆς ὁμοφώνου ἐγγράφου παραδόσεως τῆς ἀρ-

καθηγητῆς I. Καλογήρου ὑποστηρίζει, ὅτι «δὲν πρέπει νὰ ὑφίσταται ἀκόμη ζήτημα Filioque, ἔστω καὶ ὡς «θεολογούμενον» διὰ τὸν μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν ἐνωτικὸν διάλογον», καὶ ὅτι «τὸ συναφές θέμα, «τὸ Filioque ὡς θεολογούμενον», πρέπει νὰ θεωρῆται τοῦ λοιποῦ οὐχὶ ὡς «ἀνοικτόν» θέμα, ἀλλ' ὡς ὀριστικῶς μὴ ὑφιστάμενον διὰ τὸν ἐνωτικὸν διάλογον ἡμῶν μετ' αὐτῶν... Οὕτω φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν ἐγκαταλείψει πλέον καὶ ὡς «θεολογούμενον» ἀκόμη τὸ Filioque οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, καὶ ὀφείλου ἐπομένως νὰ διαγράψουν αὐτὸ ὡς τοιοῦτον ἐκ τοῦ κατηρτισμένου, ἀπὸ τοῦ 1967, σχεδίου προγράμματος ἐργασίας τῆς Μικτῆς, μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων, Ἐπιτροπῆς τοῦ διαλόγου. Εἰς τὴν παρούσαν Δήλωσιν τῶν πάντως καταφαίνεται, ὅτι καὶ τὸ «θεολογούμενον» περὶ τῆς «σχέσεως τοῦ Υἱοῦ ὡς τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος πρὸς τὴν αἰδίον ἐκπέρουσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» πρέπει νὰ κρατηθῆ ἐντὸς τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα ἔχουν διαγραφῆ διὰ τοῦ τριαδικοῦ δόγματος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Κατόπιν τῆς δηλώσεως ταύτης εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ θεωρῆται τὸ ζήτημα ὡς τελικῶς ἐν συμφωνίᾳ λελυμένον μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν». (Ἐνσημεριωτικαὶ εἰσηγήσεις κατὰ τὴν Β' Διάσκεψιν τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ νεώτατα συναφῆ παλαιοκαθολικὰ κείμενα, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 16, σημ. 41).

20. Π.χ. ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Ὁργανώσεως Faith and Order ἐν Γενεύῃ τῷ 1927, τῷ ἀγγλικανικῷ ἐν Lambeth τῷ 1930, τῷ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν

χαίας Ἐκκλησίας». 4. Ἐπὶ τοῦ κανόνος τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐπῆλθε συμφωνία ἐπὶ τῶν πρωτοκανονικῶν καὶ τῶν δευτεροκανονικῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς. 5. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τοὺς κανόνας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, «ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἐρμηνεύονται κατὰ γράμμα, ἀλλ' ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας». «Ὡσαύτως ἀποδεικνύεται, ὅτι ὑπάρχει συμφωνία ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῶν ἀρχαίων κανόνων».

6. Εἰς τὸ περὶ τοῦ γάμου τῶν Κληρικῶν καθορίζεται ὡς ἐξῆς ἡ ἀποφίσις ἐκάστης Ἐκκλησίας. «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία α) ἐπιτρέπει τὸν γάμον μόνον πρὸ τῆς χειροτονίας, β) οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι νὰ ᾧσιν ἄγαμοι». Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸν γάμον μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους. Τὸ ὄλον ζήτημα θεωρεῖται ἀδιάφορον». 7. Ἡθῆ καὶ νόμιμα. «Ἡ ἐπὶ μέρος Ἐκκλησία δύναται νὰ χρησιμοποῖ ἔθιμα, ἀν ταῦτα δὲν ἀντιφάσκωσι πρὸς τὰ καθολικὰ ἐκκλησιαστικὰ ψηφίσματα ἢ παραβλάπτωσιν αὐτά». 8. «Ἡ Ἐκκλησία, ὡς φρουρὸς τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἡθους ἔχει κῦρος διὰ τοὺς πιστούς... Ἡ Ἐκκλησία ἐπομένως εὐρηται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ ὑπὲρ τὴν Γραφήν, οὐχὶ δὲ ἡ Γραφὴ ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν... Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποφασίζει ἀθθεντικῶς περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν δικαιοῦται νὰ ἐξαγγέλλῃ νέας διδασκαλίας, μὴ στηριζομένας ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως». Ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τῶν μερικῶν Συνόδων. Ἐπικρατεῖ συμφωνία ἐπὶ τοῦ β' καὶ γ' ἄρθρου τῆς δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης, ἀναγνωρίζονται δὲ γενικῶς τὰ ἄρθρα δ' καὶ ε'. 9. Ἐπῆλθε συμφωνία ἐπὶ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων εἰς ἑπτὰ. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἔκθεσις τῶν κοινῶν σημείων καὶ τῶν διαφορῶν εἰς τὸν τύπον τῆς τελέσεως τῶν Μυστηρίων. Γίνεται πρότασις ἀπὸ μέρος τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτρέπη τὴν προσέλευσιν τῶν τέκνων αὐτῆς εἰς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν Ἑλβετίᾳ (ἔπερ δὲν ἐγένετο δεκτόν). 10. Ἀπορρίπτεται ἡ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλία. «Προσευχόμεθα ἐπικαλούμενοι τὴν εὐσπλαγχλίαν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, πάντα τὰ ἄλλα παραμένουσι μυστήριον». 11. Ὁμολογεῖται ἡ διδασκαλία περὶ «πρεσβείας τῶν Ἀγίων» καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὴν Θεοτόκον, τοὺς Ἁγίους, ἱεράς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα αὐτῶν, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. 12. Νηστήσιμοι ἡμέραι καὶ παρὰ τοῖς Παλαιοκαθολικοῖς εἶναι ἡ Παρασκευὴ καὶ ἡ μεγάλη τεσσαρακονθήμερος νηστεία. 13. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ δηλοῦσιν, ὅτι ἀποδέχονται τὴν Ἀποστολικὴν διαδοχὴν, θέτουσι δὲ τὸ ἐρώτημα: «Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ

ἐν Evanston τῷ 1954 καὶ ἀλλαχοῦ. Διὰ τὸ ἀνωτέρω τῆς Γενεύης βλέπ. E. Herzog, Wiederbeginn der Unionsverhandlungen mit der Orientalischen Kirche, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 10 (1920) 255 ἐξ.

νά πληροφορηθῆ, τί φρονεῖ ἡ Ὁρθόδοξος περὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας»²¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δῆλον, ὅτι ἐπὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων ἐπῆλθε πλήρης συμφωνία ἢ ἱκανοποιητικὴ προσέγγισις τῶν ἐκατέρωθεν ἀπόψεων καὶ ὅτι ἐπομένως τὸ συνέδριον τοῦτο ἀποτελεῖ σημαντικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν φιλενωτικῶν σχέσεων μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Παλαιοκαθολισμοῦ, καὶ λόγῳ τῆς εὐρυτάτης συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς λόγῳ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων, αἵτινες ἐνέχουσι μεγάλην σημασίαν ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου. Δι' ὃ καὶ «παρὰ τοῖς Ὁρθοδόξοις ἀντιπροσώποις κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας ἐπεκράτησεν ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, ὅτι μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφίσταται πλήρης συμφωνία εἰς τὰ οὐσιώδη σημεῖα»²².

Περαιτέρω, μετὰ τὴν ἔνεκα τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου νέαν διακοπὴν τοῦ ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικοῦ διαλόγου, ἐπελήφθη αὐτοῦ ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ῥόδου ἐν ἔτει 1961, ἀναγράψασα ὡς θέμα τῆς μελλούσης Πανορθόδοξου Συνόδου «τὴν προώθησιν τῶν μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν σχέσεων ἐν τῷ πνεύματι τῶν μέχρι σήμερον γενομένων θεολογικῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἐκδηλωθεισῶν τάσεων αὐτῶν πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»²³. Ἐντεῦθεν ἤρχισεν ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς²⁴ ἡ τετάρτη φάσις τοῦ ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, κορυφωθείσα εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους (1973) ἀνάληψιν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ διαλόγου ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ὁρθοδοξο-παλαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις καὶ συνεχίζει ἔκτοτε ἐπισήμως τὸ ἀναληφθὲν ἔργον. Οὕτω, μετὰ τὴν Α', καὶ ἡ Γ' Πανορθό-

21. Γερμανοῦ Θυατείρων, Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τὴν γενομένην τῇ 27 καὶ 28 Ὀκτωβρίου 1931 ἐν Βόννῃ, ἐν «Ὁρθοδοξία» Κωνσταντινουπόλεως 7 (1932) 156-162, 210-213. A. Küry, Bericht über die Verhandlungen der altkatholischen und der orthodoxen Kommission in Bonn am 27. und 28. Oktober 1931, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 22 (1932) 18-27.

22. Germanos von Thyateira, Die Beziehungen der orthodoxen Kirche zu den anderen Kirchen, ἐν «Ekklesia», hrsg. von Fr. Siegm. Schultze, Bd. X., σ. 149.

23. Ἰω. Καρμίρη, Ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις, σ. 18.—Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα..., τ. Π², σ. 1083.

24. Πρβλ. καὶ ἀπὸ παλαιοκαθολικῆς πλευρᾶς W. Küppers, Θέσις καὶ προοπτικαὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων, ἐν: «Γρηγ. Παλαμᾶς» 56 (1973) 111-112: «Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν συμμετέχουν πᾶσαι αἱ ἐνδιαφερόμεναι Ἐκκλησίαι ἢ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναφεῖσα κρίσις ἐμπιστοσύνης ὑπερениκήθη ὀλοσχερῶς διὰ τῆς νέας Ὁμολογίας. Ὁμοθυμῶς ἀναγνωρίζεται, ὅτι οὐδεμία βασικὴ δογματικὴ διαφορὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τὰ εἰσέτι ὑπάρχοντα ἀνοικτὰ καὶ μὴ διευκρινισθέντα θέματα ἐναπόκειται νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἀποσαφηνισθοῦν κατὰ τὸν ἀπ' εὐθείας διάλογον». Πρβλ. καὶ «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 62 (1972) 103-104.

δοξος Διάσκεψις ἐν ἔτει 1964 ἀπεφάσισε «τὴν ἄμεσον σύστασιν Διορθόδοξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν θεολόγων» καὶ «τὴν ὑπ' αὐτῆς συστηματικὴν προπαρασκευὴν τῶν ὀρθοδόξων θέσεων ἐν ταῖς μελλούσαις θεολογικαῖς συζητήσεσι» καὶ «τὴν ἐναρξίν τῶν μετὰ τῆς ἀντιστοίχου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας συζητήσεων, κατόπιν κοινῆς τῶν Ἐκκλησιῶν συνεννόησεως ἐκατέρωθεν»²⁵. Συνωδὰ τῇ πανορθόδοξῳ ταύτῃ ἀποφάσει συνῆλθεν ἐν Βελιγραδίῳ τῷ 1966 ἡ συσταθεῖσα Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν εἰς τὴν πρώτην διάσκεψιν αὐτῆς, καθ' ἣν προέβη εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν ὑφισταμένων ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς. Καὶ ὁμοιότητας μὲν διεπίστωσεν ἐν τῇ κοινῇ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπορρίψει τῶν λατινικῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν περὶ τοῦ ἀλαθῆτου καὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα, τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, τῶν opera superelevationis καὶ τοῦ thesaurus meritorum sanctorum, τῶν ἀφέσεων, τοῦ καθαρτηρίου πυρός, τῆς γενικῆς καταναγκαστικῆς ἀγαμίας τοῦ Κλήρου, τῆς χρήσεως ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ τῶν μετὰ τὸ 1054 λατινικῶν Συνόδων μετὰ τῶν κανόνων αὐτῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐξοβελισμῷ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque ἐκ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Ὁμοίως ἀπεφάνθη θετικῶς περὶ τῶν παλαιοκαθολικῶν διδασκαλιῶν περὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, τοῦ κανόνος τῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς, τοῦ συμβόλου Νικαίας—Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἀποστολικοῦ τοιοῦτου, τῶν δογματικῶν ἀποφάσεων τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν κυρωθεισῶν Τοπικῶν, τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, τῆς Τριαδολογικῆς καὶ τῆς Χριστολογικῆς διδασκαλίας, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ ἑπταριθμοῦ τῶν μυστηρίων, τῆς τιμῆς τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων αὐτῶν, τῆς νηστείας καὶ τῶν μνημοσύνων²⁶. Ἐξ ἀντιθέτου ὅμως διεπίστωσε καὶ διαφορὰς τινὰς ἐν ταῖς παλαιοκαθολικαῖς διδασκαλίαις περὶ Filioque, Ἐκκλησίας, μυστηρίων τινῶν καὶ τῆς intercommunio. Ἐν τέλει ἡ Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξέφρασε «τὴν βαθεῖαν αὐτῆς πίστιν, ὅτι ὁ ἅγιος Θεὸς θέλει εὐλογῆσαι τὸν μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς διαθέσεως πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας διεξαγόμενον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων διάλογον»²⁷.

25. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, Ἀθήναι 1964, τ. II, σ. 77.— Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα..., τ. II², σ. 1090-1091.

26. Πρβλ. καὶ W. Krahl, μν. ξ., σ. 168-170.

27. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. I, σ. 80 ἐξ. Γερμανικὴ μετάφρασις τῆς ἐκθέσεως ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 57 (1967) 110-119: «Bericht der in Belgrad vom 1.-15. September 1966 tagenden interorthodoxen Theologischen Kommission für den Dialog mit den Altkatholiken».

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισε τῷ 1968, ὅπως ἀκολουθηθῶσιν αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Βελιγραδίᾳ συνελθούσης Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξύ τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» καὶ ζητηθῶσι παρὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν δογματικά τινα κείμενα αὐτῶν, ὡς καὶ ἐπεξηγήσεις ἐπὶ τῆς *intercommunio* αὐτῶν μετ' ἄλλων χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν²⁸. Πράγματι οἱ Παλαιοκαθολικοί, ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὸ ἀνωτέρω αἴτημα τῶν Ὁρθοδόξων, συνέταξαν καὶ ὑπέβαλον εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηνᾶγων Ι. τῇ 21 Ἰουνίου 1970 διὰ τῆς πρὸς τοῦτο ἐπισκεψαμένης τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τριμελοῦς Παλαιοκαθολικῆς ἀντιπροσωπείας, (ἐκ τοῦ νῦν ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης Marinus Kok, τοῦ ἐπισκόπου Βόννης Joseph Brinkhues καὶ τοῦ καθηγητοῦ Werner Küppers) Ὁμολογίαν πίστεως²⁹, ὡς καὶ Δήλωσιν περὶ τοῦ Filioque³⁰, ἀμφοτέρας ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1969, εἰς ἃς δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ Δήλωσις περὶ τοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ 18 Ἰουλίου 1970³¹. Εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ, ὅτι τὰ ἐπίσημα ταῦτα κείμενα ἀποτελοῦσι σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὸν ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικὸν θεολογικὸν διάλογον, προκειμένου νὰ διακριβωθῇ ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων ἡ αὐθεντικὴ διδασκαλία τῶν Παλαιοκαθολικῶν.

Μετὰ διετίαν συνῆλθεν ἡ Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν εἰς τὴν δευτέραν διάσκεψιν αὐτῆς ἐν Chambésy τῆς Γενεύης ἐν ἔτει 1970 καὶ μετὰ νέαν ἐνδελεχῆ μελέτην τῶν ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας «διεπίστωσεν ἐπὶ ἰκανῶν θεμάτων τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς θείας λατρείας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν συμφωνίαν, ἥτις παρέχει βάσιμον ἐλπίδα, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἐναπομενόντων σημείων θέλει ἐπέλθει ὁμοίως συμφωνία διὰ τῆς περαιτέρω μελέτης αὐτῶν καὶ τοῦ ἐπακολουθήσοντος ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικοῦ διαλόγου»³². Ὡσαύτως ἡ

28. Ἰ. ω. Κ α ρ μ ἶ ρ η, Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις, σ. 41-43.

29. «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 61 (1971) 65-68: «Glaubensbrief der Internationalen Altkatholischen Bischofskonferenz». W. K r a h l, μν. ξ. σ. 156-158. Ἑλληνικὴ μετάφρασις ἐν: Ἰ. ω. Κ α ρ μ ἶ ρ η, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, Ἀθήναι 1972, τεύχ. IV, σ. 12-16. Ἰ. ω. Κ α λ ο γ ῆ ρ ο υ, μν. ξ., σ. 47-51.

30. «Intern. Kirchl. Zeitschrift», αὐτόθι, σ. 69-70: «Erklärung der Internationalen Altkatholischen Bischofskonferenz zur Filioque-Frage». W. K r a h l, αὐτόθι, σ. 158-159. Ἰ. ω. Κ α ρ μ ἶ ρ η, αὐτόθι, σ. 16-17. Ἰ. ω. Κ α λ ο γ ῆ ρ ο υ, αὐτόθι, σ. 51-53.

31. «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 60 (1970) 57-69.: «Erklärung der altkatholischen Bischöfe, zum 18. Juli 1970, der Primat in der Kirche». W. K r a h l, αὐτόθι, σ. 159-161. Ἰ. ω. Κ α ρ μ ἶ ρ η, αὐτόθι σ. 17-19. Ἰ. ω. Κ α λ ο γ ῆ ρ ο υ, αὐτόθι, σ. 53-67.

32. Ἰ. ω. Κ α ρ μ ἶ ρ η, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, Ἀθήναι 1970, τεύχ. III, σ. 14, ὡς καὶ ἐν «Θεολογία» 41 (1970) 576. Γερμανικὴ μετάφρασις τῆς ἐκθέσεως ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 61 (1971) 71-74: «Bericht der in Genf-Chambésy vom

αὐτῆ Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ συνῆλθεν εἰς τὴν τρίτην διάσκεψιν αὐτῆς ἐν Βόννῃ τῷ 1971 καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν διαφόρων εἰσηγήσεων καὶ τὴν διεξαγωγὴν συζητήσεων ἐπ' αὐτῶν καὶ τοῦ ὅλου ἔργου αὐτῆς κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς ἔχει ἀρκούντως προχωρήσει, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἔναρξις τοῦ διαλόγου τῶν δύο Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν, Διορθόδοξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς, εἰ καὶ ὑφίστανται ἔτι σημεῖά τινα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, περαιτέρω ἐρεύνης καὶ διασαφηνίσεως χρήζοντα», ἥτις διασαφηνίσις «θὰ ἠδύνατο ἵνα γένηται κάλλιον ἐν τῇ κοινῇ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν συναντήσῃ»³³.

Συνωδὰ λοιπὸν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ συνῆλθεν εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς συνδιάσκεψιν ἐν Ἀθήναις τῷ 1973 ἡ Μικτὴ Ὁρθοδοξο-παλαιοκαθολικὴ Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθόδοξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς. «Αἱ ἐργασίαι αὐτῆς διεξήχθησαν ἐν πνεύματι βαθείας χριστιανικῆς ἀγάπης, ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ζώσης ἐλπίδος διὰ τὴν πορείαν τῆς ἀρχομένης νέας περιόδου ἐν τῇ ἐκατέρωθεν καταβαλλομένη προσπαθείᾳ ἀνταποκρίσεως εἰς τὸ μέγα αἰτήμα τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, ἀποτελούσης ἅγιον θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Δομητόρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ πόθον τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος»³⁴. Οἱ ἀποτελέσαντες τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν Ὁρθόδοξοι καὶ Παλαιοκαθολικοὶ θεολόγοι συνδιελέχθησαν καὶ περὶ ἄλλων μὲν θεολογικῶν θεμάτων, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, τῆς νομιζομένης διακρίσεως μεταξὺ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διδασκαλιῶν, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, τῆς intercommunio τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν³⁵, τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Branch - Theory, τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας, περὶ τοῦ ποῖα Ἐκκλησία κέκτηται τὰ γνωρίσματα τῆς ἐνότητος, ἀγιότητος, καθολικότητος καὶ ἀποστολικότητος καὶ ἄρα εἶναι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία κ.λ.π. Προσέτι ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ, κηρύξασα λῆξαν τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ Ὁρθόδοξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν, καθώρισε τὰ πλαίσια καὶ τὴν μέθοδον διεξαγωγῆς ἐφεξῆς τοῦ ἐπίσημου θεολογικοῦ διαλόγου καὶ ὥρισε

16. bis 24. Oktober 1970 zusammengetretenen ständigen Interorthodoxen Kommission für den Dialog mit den Altkatholiken».

33. Ἰ ω . Κ α ρ μ ῖ ρ η , Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, Ἀθήναι 1972, τεύχ. IV, σ. 10. «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 62 (1971) 83-86. «Ἐκκλησιολογία» 54 (1972) 104.

34. Ἀνακοινωθὲν τῆς μικτῆς Ἐπιτροπῆς παρὰ Ἰ ω . Κ α ρ μ ῖ ρ η , Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. V: Ἡ Α' συνδιάσκεψις τῆς Μικτῆς Ὁρθοδοξο-παλαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθόδοξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς, Ἀθήναι 1973, σ. 52.

35. Περὶ ταύτης καὶ ἄλλων ἐκκλησιολογικῶν διαφορῶν βλέπ. Ἰ ω . Κ α ρ μ ῖ ρ η , Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. II, Ἡ Ἐκκλησιολογία παρὰ τοῖς Παλαιοκαθολικοῖς, Ἀθήναι 1967, σ. 53 ἐξ.

ὡς θέματα τῆς προσεχοῦς κατ' Αὐγουστον 1975 συνδιασκέψεως αὐτῆς ἐκ τῆς Θεολογίας, τῆς Χριστολογίας καὶ τῆς Ἐκκλησιολογίας³⁶. Τὴν κατανομὴν τῶν θεμάτων τούτων εἰς τοὺς ἐκ τῶν μελῶν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς εἰδικούς θεολόγους ἐξ ἀμοτέρων τῶν πλευρῶν, ἐποιήσατο ἡ συνελθοῦσα ἐν Ἀθήναις κατὰ Φεβρουάριον 1974 μόνιμος Συντονιστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αὕτη ἤτήσατο παρὰ τῶν μετεχόντων τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς θεολόγων τὴν ταχεῖαν σύνταξιν καὶ ὑποβολὴν εἰσηγήσεων εἰς τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῖς θέματα καὶ ὥρισεν, ὅπως πραγματοποιηθῆ συνάντησις αὐτῶν κατὰ Σεπτέμβριον 1974 ἐν Morschach τῆς Ἑλβετίας. Ὡς σκοπὸς δὲ τῆς συναντήσεως ταύτης ἐτέθη «ἡ ἐν ἀμοιβαίᾳ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐπικοινωνίᾳ ἐπεξεργασία τῶν ἐν τῷ μεταξύ καταρτισθέντων σχεδίων ἐπὶ τῶν ὀρισθέντων τριῶν κεφαλαίων»³⁷.

Οἱ μετασχόντες λοιπὸν τῆς ἐν Morschach συσκέψεως Ὁρθόδοξοι καὶ Παλαιοκαθολικοὶ θεολόγοι, διαιρεθέντες εἰς τρία τμήματα, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰ ἀνωτέρω τρία γενικὰ θέματα, ἐμελέτησαν πρῶτον κεχωρισμένως τὰς ἀνωτέρω εἰσηγήσεις καὶ συνεζήτησαν ἐπ' αὐτῶν, εἶτα δὲ ὑπέβαλον προφορικὴν καὶ γραπτὴν ἔκθεσιν τῶν ἑαυτῶν συμπερασμάτων εἰς τὴν ὀλομέλειαν, ἥτις ὁμοίως διεξήγαγε γενικὴν συζήτησιν ἐπ' αὐτῶν. Εὐνόητον ὅμως ἐστὶ αἱ διεξαχθεῖσαι συζητήσεις ὑπῆρξαν γενικαὶ καὶ σύντομοι, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν

36. Ἰω. Καρμίρη, Ἡ Ἀ' συνδιάσκεψις τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς..., σ. 45 ἐξ. Πρβλ. καὶ W. Küppers, Der orthodox-alkatholische Dialog nimmt Gestalt an, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 63 (1973) 182-192.

37. Ἰω. Καρμίρη, αὐτόθι, σ. 61. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην κατετέθησαν καὶ ἐζητάσθησαν ἀκροθιγῶς, ἐλλείψει χρόνου, αἱ ἐπόμεναι εἰσηγήσεις: α) Ἐπὶ τῆς Θεολογίας: 1. Ἀποκάλυψις, Ἀγία Γραφή καὶ Ἱερά Παράδοσις, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βερολίνου Φιλαρέτου, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Ζαφείρη, τοῦ P. Maan καὶ τοῦ J. Visser. 2. Κανὼν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαρέτου καὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Ζαφείρη. 3. Τριαδικὸν δόγμα, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαρέτου, τοῦ M. Φαράντου καὶ τοῦ M. Parmentier. β) Ἐπὶ τῆς Χριστολογίας: 1. Θεοὶ ἀνθρωπῶσις, ὑπὸ τοῦ I. Todoran. 2. Ὑποστατικὴ ἔνωσις, ὑπὸ τοῦ D. Prinz. 3. Θεοτόκος, ὑπὸ τοῦ Ἰ. Καλογήρου καὶ τοῦ P. Amiet. γ) Ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιολογίας: 1. Οὐσία καὶ γνωρίσματα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ I. Καρμίρη, τοῦ I. Zonevski καὶ τοῦ W. Küppers. 2. Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ I. Zonevski καὶ τοῦ W. Küppers. 3. Ὅρια τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ I. Zonevski καὶ τοῦ Chr. Oeyen. 4. Αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ I. Zonevski καὶ τοῦ Chr. Oeyen. 5. Ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ I. Καρμίρη καὶ τοῦ W. Küppers. 6. Οἰκουμενικαὶ καὶ Τοπικαὶ Σύνοδοι, ὑπὸ τοῦ I. Καρμίρη καὶ τοῦ W. Küppers. 7. Ἀποστολικὴ διαδοχὴ Παλαιοκαθολικῶν, ὑπὸ τοῦ E. Φωτιάδου, τοῦ H. Aldenhoven καὶ τοῦ P. Maan. 8. Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ I. Καρμίρη καὶ τοῦ U. von Arx. 9. Λατινικαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογίας μετὰ τὴν ἐν Τριδέντῳ Σύνοδον, ὑπὸ τοῦ I. Καρμίρη καὶ τοῦ W. Küppers. Σημειωτέον ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω εἰσηγήσεις τοῦ I. Καρμίρη ἐξεδόθησαν τύποις ἐν τῇ σειρᾷ: Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. VI: Ἐκκλησιολογικαὶ εἰσηγήσεις, πρὸς τὴν Μικτὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῖς διαλόγου μεταξύ Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν, Ἀθήναι 1974. Πρβλ. καὶ τὸ μνημονευθὲν τεύχ. II: Ἡ Ἐκκλησιολογία παρὰ τοῖς Παλαιοκαθολικοῖς.

εἰσηγήσεων, καὶ μάλιστα τῶν ἐκκλησιολογικῶν, ὡς καὶ ἐλλείψεως χρόνου, κατ' αὐτάς δὲ ἐξητάσθησαν ἀκροθιγῶς θέματά τινα, διαπιστωθείσης συμφωνίας ἐπὶ ἱκανῶν σημείων, ἐνῶ ἄλλα τινὰ ἐκρίθησαν ὡς περαιτέρω διασαφήσεως χρῆζοντα, καὶ τέλος ἄλλων ἀνεβλήθη ἡ συζήτησις³⁸. Συνεφωνήθη δὲ ὅπως μελετηθῶσι κατ' ἰδίαν αἱ εἰσηγήσεις ἐνδελεχῶς, διανεμόμεναι καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα ἀπουσιάζοντα μέλη τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ συναχθῶσιν ἐνιαῖα κείμενα ἐφ' ἐκάστου θέματος ἀπὸ τε ὀρθοδόξου καὶ ἀπὸ παλαιοκαθολικῆς πλευρᾶς, ἀτινα θέλουσιν ὑποβληθῆ ὑπὸς τὴν δευτέραν συνδιάσκεψιν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικοῦ διαλόγου, ἥτις ἀπεφασίσθη νὰ λάβῃ χώραν ἐν Κρήτῃ ἀπὸ 20-31 Αὐγούστου 1975³⁹.

Τοιαύτη, ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ, ὑπῆρξεν ἡ ἀνέλιξις τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιῶν, Ὀρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς. Νομίζομεν ὅτι ἡ ἀνέλιξις τοῦ διαλόγου τούτου εἶναι ἱκανοποιητικῆ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕτεροι διάλογοι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν⁴⁰, δὲν ἔχουσι φθάσει εἰσέτι εἰς τοιοῦτον προκεχωρημένον σημεῖον, καίτοι ἤρξαντο ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων διεξαγόμενοι, ὅπως μετὰ τῶν Ἀντιχαλκηδονείων Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος, μετὰ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ ια' αἰῶνος, καὶ μετὰ τῶν ἐκ τῆς Διαμαρτυρήσεως προελθουσῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ ιστ' αἰῶνος. Ὁ σπουδαιότερος λόγος τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι, ὅτι αἱ μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διαφοραὶ δὲν εἶναι πολυάριθμοι καὶ μεγάλοι, ὡς διεπίστωσεν ὁ μέχρι τοῦδε θεολογικὸς διάλογος. Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ἐπὶ τὴν τελικὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν, συνεργοῦντος τοῦ κατευθύνοντος τὰ πάντα Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, διὰ τῆς διατηρήσεως ἀμεταβλήτου τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τοῦ πολιτεύματος ἐκείνης. Πρὸς τοῦτο δὲ εἰσηγήθημεν εἰς τὴν Διορθόδοξον Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν ἐν Βελιγραδίῳ τῷ 1966, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ συνεχισθῆ ὁ καλοπροαίρετος ὀρθοδοξο-παλαιοκαθολικὸς θεολογικὸς διάλογος «ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀπροκαταληψίᾳ, ἵνα οὕτω καταλήξῃ ἐν τέλει εἰς πλήρη συμφωνίαν ἐπὶ τῶν παραδεδομένων δογμάτων τῆς πίστεως, μακρὰν παντὸς δογματικοῦ μινιμαλισμοῦ καὶ ὁμολογιακοῦ συγκρητισμοῦ». Καὶ ἡ Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε τότε, ὅπως κατὰ τὸν διάλογον αἱ μὲν δογματικαὶ δια-

38. Τοῦτο ἰσχύει πρὸ πάντων περὶ τῶν ἐκκλησιολογικῶν θεμάτων, ἐφ' ὧν βλέπ. καὶ τὴν εἰσηγήσιν τοῦ H. A l d e n h o v e n: Orthodoxes und altkatholisches Kirchenverständnis, ἐν τῷ μεταγενεστέρως (Δεκέμβριος 1974) κυκλοφορηθέντι ἑορτικῷ τόμῳ: Hundert Jahre Christkatholisch-theologische Fakultät der Universität Bern, σ. 41-55.

39. Ἰ ω . Κ α ρ μ ἰ ρ η, Συνάντησις Ὀρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν θεολόγων, ἄρθρον ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 51 (1974) 455-457.

40. Βλέπ. Ἰ ω . Κ α ρ μ ἰ ρ η, Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν διαλόγῳ μετὰ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, Ἀθήναι 1975.

φοραὶ δέον νὰ ἐξετασθῶσι μετὰ πάσης ἀκριβείας..., αἱ δὲ λειτουργικαὶ καὶ αἱ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, ἐν αἷς, κατὰ τὸν ἱερὸν Φώτιον, «οὐκ ἔστι πίστις τὸ ἀθετοῦμενον, οὐδὲ κοινοῦ τε καὶ καθολικοῦ ψηφίσματος ἔκπτωσις»⁴¹, ἐν πνεύματι ἐπιεικείας καὶ ἀγάπης χριστιανικῆς, ὡς ἀναγόμεναι εἰς ἀντικείμενα ἐφ' ὧν ἐκάστη τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν δύναται ἔχειν τὸ ἴδιον σεβαστὸν ἔθος»⁴². Ἐνώπιον δὲ τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Ἀθήναις τῷ 1973, ἀφοῦ «διεπιστώσαμεν συμφωνίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἡμῶν ἐν τοῖς οὐσιώδεσι καὶ necessariis, ἐξεφράσαμεν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ ἀρχόμενος ἐπίσημος θεολογικὸς διάλογος τῆς ἀληθείας θὰ ἀποσαφηνίσῃ τὰ ἀσαφῆ καὶ dubia καὶ θὰ ἄρῃ τὰ ἐναπομείναντα εἰσέτι μικρὰ ἐμπόδια ἐκ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης εἰς τὴν πλήρη συμφωνίαν καὶ κοινωνίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ἡνωμένης Ἐκκλησίας καὶ ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πληρότητος τῆς ἀληθείας, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἀποτελέσῃ παράδειγμα πρὸς μίμησιν καὶ διὰ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, καθ' ὅσον κατ' ὀρθόδοξον ἐκτίμησιν τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μόνην δυνατὴν βᾶσιν τῆς ἐπανενώσεως τοῦ διηρημένου χριστιανικοῦ κόσμου καὶ τὴν πεμπτουσίαν τοῦ ὀρθοδόξου οἰκουμενισμοῦ»⁴³.

41. I. Β α λ έ τ τ α, Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολαί, Λονδῖνον 1864, σ. 156. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι καὶ ὁ I g n a z v o n D ö l l i n g e r διὰ τῆς προσκλήσεώς του εἰς τὸ ἐν Βόννη συνέδριον τοῦ 1874 ἐπέδωκε τὴν «Herstellung einer kirchlichen Gemeinschaft auf Grund der «unitas in necessariis», mit Schonung und Beibehaltung der nicht zur Substanz des altkirchlichen Bekenntnisses gehörigen Eigenthümlichkeiten der einzelnen Kirchen». (Παρά F. H. R e u s c h, μν. ξ., σ. 1).

42. Ἰ ω. Κ α ρ μ έ ρ η, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. I, σ. 79, 89. «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 57 (1967) 109, 117.

43. Ἰ ω. Κ α ρ μ έ ρ η, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. V. Ἡ Α' συνδιάσκεψις τῆς Μικτῆς Ὁρθοδοξο-παλαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, σ. 90-91. Ἀπὸ τῆς παλαιοκαθολικῆς δὲ πλευρᾶς ὁ καθηγητὴς W. K ü p p e r s, ὀραματιζόμενος τὴν διὰ τοῦ διαλόγου συμφωνίαν καὶ ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀληθείᾳ, γράφει ἐνθ' ἀν., σ. 121-122: «Ὅποιαν ἐπίδρασιν θὰ ἡδύνατο ἐπὶ παραδείγματι νὰ ἔχῃ διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐὰν μίᾳ ἐμφανῶς κατὰ τὴν πρόελευσιν καὶ τὰ ἔθιμά της Δυτικῆ Ἐκκλησίας, ἢ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, οὕσα εἰς συνεχῆ ἐπαφῇ καὶ εἰς ζῶσαν συμφωνίαν μὲ τὴν κληρονομίαν καὶ τὸ παρὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἦτο εἰς θέσιν καὶ διδῆ εἰς τὸ μέλλον τὴν μαρτυρίαν της εἰς τὰς λοιπὰς δυτικὰς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως! Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν της θὰ ἀπῆρτε ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία νὰ εἶναι μελλοντικῶς ὅλως διάφορος ἢ μέχρι τοῦδε, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται πράγματι καὶ εἰς τὴν ἀξίωσιν, ὅπως ἀποτελεῖ καὶ ζῆ ὡς ἡ Ὁρθοδοξία τῆς Δύσεως». Ἐν κατακλείδι ὁμοῦς θὰ ἡδύνατο τοῦτο νὰ ἔχῃ σημασίαν καὶ διὰ τὴν ἴδιαν τὴν κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδοξίαν, ἐὰν δι' αὐτοῦ τοῦ βήματος τῆς πλήρους ἐνώσεως μετ' Ἐκκλησίας τινὸς τῆς δυτικῆς παραδόσεως ἡδύνατο νὰ πιστοποιήσῃ ἀπτόως τὴν ὀντολογικὴν της ἀξίωσιν: καθολικὴ οἰκουμενικὴ Ὁρθοδοξία, ἐπέκεινα γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν συνόρων καὶ περιορισμῶν!».

Ἐν κατακλιθεὶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διεξαγωγή διαλόγου μετ' ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν ἐντάσσεται εἰς τὴν γενικωτέραν τάσιν καὶ ἐπιδιώξιν τῆς καταλλαγῆς καὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ αἴτημα παγχριστιανικόν, ἀπορρέον ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν εἶναι μία, ἡ δὲ ἐνεστῶσα διαίρεσις αὐτῆς ἀντίκειται εἰς τὴν ἰδρυτικὴν βούλησιν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν αὐτοῦ «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν» (Ἰωάν. 17,21). Καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐνώσεως ὀφείλουσι νὰ ἐργασθῶσιν εἰλικρινῶς καὶ ἐπιμόνως καὶ αἱ δύο Ἐκκλησίαι ἡμῶν, ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ καὶ ἡ Παλαιοκαθολικὴ, ἔστω καὶ ἂν ἡ πρὸς τὴν ἕνωσιν ἄγουσα ὁδὸς μέλλει νὰ εἶναι μακρὰ καὶ δύσβατος καὶ μεστὴ ἐμποδίων, ἅτινα δέον νὰ ἀρθῶσι βαθμηδὸν διὰ μακρᾶς καὶ ὑπομονητικῆς προσπάθειας ἐν ἀγάπῃ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ συναισθήσει τῆς κοινῆς εὐθύνης διὰ τὴν διάρρηξιν τοῦ ἀρράφου χιτῶνος τοῦ Χριστοῦ, πρὸ πάντων δὲ μετὰ προσευχῆς ἐκτενοῦς καὶ ἀδιαλείπτου, ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀγιασμῶ καὶ ἀγιισμῶ τῶν καρδιῶν (Πράξ. 12,5. Α' Θεσ. 5,17. Α' Πέτρ. 1,22) πρὸς τὸν μόνον δυνάμενον σῶσαι καὶ ἐνώσασαι τὰ διεστώτα. Ἀπόλυτος τῷ ὄντι εἶναι ἡ ἀναγκαιότης τῆς τε «προσκοπερήσεως προσευχῆς» (Πράξ. 1,14) «ἐκτενεῖν» (Πράξ. 12,5) καὶ «ἀδιαλείπτω» (Α' Θεσ. 5,17), ὡς καὶ τῆς «ἀγάπης» καὶ τῆς «φιλαδελφίας» καὶ τῆς «ὑπακοῆς τῆς ἀληθείας», κατὰ τὸ ρῆμα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου: «τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ Πνεύματος εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς, ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτου, διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα» (Α' 1,22-23).

Καὶ ἐνταῦθα ἐπιθυμοῦμεν νὰ τερματίσωμεν τὴν ὁμιλίαν ἡμῶν ταύτην διὰ τῶν λόγων, δι' ὧν ἐτερμάτισε τὴν ἐναρκτήριον προσφώνησίν του πρὸς τὴν Μικτὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξο-παλαιοκαθολικοῦ διαλόγου κατὰ τὸ θέρος τοῦ παρελθόντος ἔτους (1973) ἐν Ἀθήναις ὁ ὑμέτερος σεβ. Ἐπίσκοπος Léon Gauthier: «Ὁ Θεὸς — ὅχι ἡμεῖς — ἀποφασίζει περὶ πάντων, καὶ πρὸ πάντων περὶ αὐτοῦ, τὸ ὅποῖον πράττομεν ἐν τῷ ὄνοματί Του. Τὸ καθῆκον ἡμῶν εἶναι, νὰ χωρήσωμεν πρὸς τὰ πρόσω ἐν τῇ χαρισματικῇ πραγματικότητι τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης· ἦτοι τῆς πίστεως, ἥτις ἐνώνει ἡμᾶς, τῆς ἐλπίδος διὰ πλήρη ἐμφάνισιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγάπης διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνον ἡμεῖς, ἁμαρτωλοὶ καὶ σεσωσμένοι, ὁμοιοῦμεθα τῷ Θεῷ. Δι' αὐτῶν ἔχομεν τὰς ρίζας ἡμῶν προσωπικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἀνέκφραστον καὶ ὅμως ἀληθῆ πραγματικότητα τῆς Ἀγίας Τριάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ὅχι μόνον ἐσμὲν καὶ ζῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτυγχάνομεν ὡσαύτως τὴν χάριν καὶ τὴν δόξαν»⁴⁴.

44. Παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξια καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. V, σ. 18.